

Z judikatury Ústavního soudu České republiky

1) Rozhodování o nákladech řízení se z pohledu obecných soudů může jevit jako oblast „jednoznačně podružná“, což však neznamená, že nejde o aplikační akty s významnými dopady na práva účastníků řízení, neboť mj. významně ovlivňují úvahu o tom, zda je úsilí o ochranu práva ve svém celku účelné.

2) Způsob, jímž soud rozhodne o některé ze složek nákladů řízení, může vést k podstatnému omezení v přístupu k soudu, což není z hlediska čl. 36 Listiny akceptovatelné. Rozhodnutí, kterým soud úspěšnému účastníkovi nepřizná náhradu nákladů řízení, nesmí být zatíženo libovůlí. Ten, kdo se rozhodl bránit své právo u soudu a uspěl, by neměl být nepřiměřeně a bezdůvodně zatěžován náklady, které si soudní ochrana vyžádala, neboť soudním rozhodnutím se mu dostává jen toho, co měl po právu mít.

3) V občanském soudním řízení, v němž vymáhá ve prospěch podstaty pohledávky úpadce (a shodně pak též ve sporech vyvolaných konkursním řízením a v řízeních, jejichž účastníkem se stal místo úpadce), přísluší správci stejná práva a povinnosti, jaká mají jiní účastníci občanského soudního řízení, tedy i právo dát se v řízení zastupovat zástupcem, jež si zvolí. Takovým zástupcem může být i advokát; okolnost, že správce konkursní podstaty je sám advokátem, nemá na tento závěr žádný vliv.

4) Ustanovení § 60 odst. 1 s.ř.s. neumožňuje omezit právo účastníka řízení před správním soudem na náhradu nákladů zastoupení z důvodu, že účastník sám byl advokátem. Takový postup by byl v rozporu s principem rovnosti účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny a právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

5) Pokud správní soud v samostatně vedeném řízení nepřizná stěžovateli za provedené úkony vyžadující právní pomoc žádnou náhradu nákladů zastoupení s odůvodněním, že stěžovateli již byly náklady uhrazeny v jiném řízení, vykročí z mezí v nichž lze vykonávat státní moc (čl. 2 odst. 2 Listiny), neboť použije argument v zákoně neobsažený, a neočekávatelný z hlediska předchozího postupu.

6) Náklady řízení plní dvě významné funkce. Jde o funkci preventivní a o funkci sankční. Přístup k soudnímu řízení bez nutnosti jakýchkoliv výdajů s sebou nese riziko jeho zneužívání (zbytečného či svévolného souzení, sudičství). Proti takovým případům by měla právní úprava nákladů řízení působit

preventivně. Účastník řízení, který svým protiprávním jednáním (např. porušením povinnosti vyplývající ze smlouvy, nerespektováním vlastnického práva jiného subjektu apod.) zapříčinil, že druhá strana musí bránit svá práva v soudním řízení, zásadně ponese sankci v podobě povinnosti nahradit náklady řízení, které takto vzniknou (Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Linde Praha, 2008. str. 331).

7) Zkoumá-li soud, zda jsou v konkrétní věci důvody hodné zvláštního zřetele, přihlíží k majetkovým, sociálním, osobním poměrům účastníků, a to obou, nikoliv jen toho, koho by stíhala povinnost náklady řízení platit. Je nutno brát v úvahu i to, jak by se takové rozhodnutí dotklo majetkových poměrů oprávněného, který by např. musel zaplatit část odměny svému advokátovi ze svého. Soud rovněž musí brát v úvahu okolnosti, které vedly k soudnímu sporu, k postojům účastníků v něm apod. (Kindl, M. a kol.: Občanské právo procesní. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 239).

8) Stručnost žaloby rozhodně nelze považovat za ústavněprávně akceptovatelnou okolnost mající vliv na rozhodování o náhradě nákladů řízení.

9) Schopnost koncipování stručného a současně vyčerpávajícího procesního podání lze považovat za okolnost usnadňující chod justice, a mimo jiné tím naplňuje poslání advokátního stavu. Díky kvalitně poskytované právní pomoci pak také mají účastníci, kteří jsou advokátně zastoupeni, možnost se soustředit na vlastní činnost více, než na soudní řízení, čímž dochází k naplnění postulátu respektu státní moci vůči právům občanů podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR [II.ÚS 851/07 ze dne 11.06.2009]

Z odůvodnění:

I. Rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 30. března 2007 se stěžovatel domáhá zrušení výroku II. shora označeného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o tom, že žádný z účastníků řízení

nemá právo na náhradu nákladů řízení. Tvrdí, že tím byla porušena jeho základní práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ze shodných tvrzení účastníků řízení a z předložené kopie napadeného rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že Finanční úřad v Teplicích roz-

hodl o převedení přeplatku na dani z přidané hodnoty, vykázanému k 16. říjnu 2006 (tj. po 12. listopadu 1998, kdy byl na majetek úpadce prohlášen konkurs), na úhradu nedoplatku silniční daně vykázanému u téhož správce daně k témuž dni. Následně správce daně zamítl reklamaci stěžovatele proti uvedenému rozhodnutí. Ke správní žalobě byla obě rozhodnutí správce daně zrušena. Ve vztahu k náhradě nákladů soud rozhodl podle § 60 odst. 1 s.ř.s. s odůvodněním, že stěžovatel byl sice procesně úspěšný, avšak jedná se o správce konkursní podstaty, který je sám advokátem, a proto nebylo nezbytné, aby se nechal v projednávané věci zastupovat dalším advokátem.

3. Stěžovatel uvádí, že byl aplikován ve skutečnosti § 60 odst. 7 s.ř.s. a nikoliv § 60 odst. 1 s.ř.s., jak bylo v rozhodnutí uvedeno. I materiálně však považuje rozhodnutí za svévolné a poukazuje na rozhodnutí téhož soudu ve věci sp. zn. 10 Co 610/2001 (in systém Aspi), kterým byly přiznány žalobci - advokátovi - jako náklady řízení odměna za zastoupení v řízení jiným advokátem. Dále poukazuje na to, že právní pomoc advokátkou byla v daném případě poskytována na základě mandátní smlouvy, schválené věřitelským výborem, jehož členem je i vedlejší účastník řízení. Vytýká soudu, že nepřiznání nákladů řízení

bylo použito v rozporu se zásadou výjimečnosti takového postupu a zasáhlo tak do jeho práva na právní pomoc v řízení před soudem. Poukazuje i na kritéria odůvodnění rozhodnutí o důvodech zvláštního zřetele, vyvozená např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), a rozvádí, že možnost nepřiznat náhradu nákladů řízení má sloužit k odstranění nepřiměřené tvrdosti, v opačném případě se jedná o projev libovůle. Soud se však nijak nezabýval existencí podmínek pro nepřiznání náhrady nákladů řízení a nelze přehlédnout, že řízení bylo nepřijatelnou kompenzací veřejnoprávních pohledávek ze strany vedlejšího účastníka řízení, ačkoliv byla protizákonnost takového postupu vedlejšímu účastníkovi řízení známa. Považuje za zarážející, že soud v důsledku legitimní obrany stěžovatele chrání správce daně před předvídatelnými následky.

II. Rekapitulace vyjádření ostatních účastníků řízení

4. Krajský soud v Ústí nad Labem ve vyjádření k ústavní stížnosti zopakoval odůvodnění svého rozhodnutí. Dále uvedl, že se podle jeho názoru nejednalo o věc složitou, neboť ohledně projednávané problematiky existuje rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 648/04 (N 145/38 SbNU 135), a Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 Afs 37/2006,

a žaloba byla sepsána o třech stručných bodech včetně petitu. Obdobné žaloby přitom stěžovatel shodně zastoupen podal i v dalších případech. Důvodem pro zastupování správce konkursní podstaty - advokáta - dalším advokátem podle něj nemůže být to, že Finanční úřad v Teplicích soustavně porušuje zákon prováděním nepřipustných zápočtů. Poukázal dále na to, že Finanční úřad v Teplicích v této věci podal kasační stížnost, jejíž vyřízení by však s ohledem na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v dané problematice nemělo trvat delší dobu.

5. Finanční úřad v Teplicích uvedl, že proti rozsudku napadenému ústavní stížností podal kasační stížnost. Navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta s ohledem na to, že před jejím podáním nebyly ještě vyčerpány veškeré prostředky k ochraně práv stěžovatele, byť nebyly podány stěžovatelem samým, nýbrž druhou stranou sporu.

III. Přerušení řízení

6. S ohledem na obsah vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení se Ústavní soud zabýval otázkou procesní přípustnosti ústavní stížnosti. U Nejvyššího správního soudu totiž zjistil, že vedlejší účastník řízení skutečně podal kasační stížnost, která byla vedena pod sp. zn. 9 Afs 100/2007, přičemž řízení o ní bylo přerušeno s ohledem na

návrh téhož soudu v obdobné věci na přezkum ústavnosti aplikovaných předpisů podústavního práva. Po důkladném zvážení všech okolností daného případu tedy Ústavní soud usnesením ze dne 1. listopadu 2007 přerušil řízení o ústavní stížnosti do doby skončení řízení o kasační stížnosti, vedené Nejvyšším správním soudem pod sp. zn. 9 Afs 100/2007. V uvedeném usnesení se přitom Ústavní soud vypořádal i s námitkou nepřipustnosti ústavní stížnosti vznesenou vedlejším účastníkem řízení.

7. Ze spisu Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 15 Ca 284/2006, který byl Ústavnímu soudu doručen 20. února 2009, bylo zjištěno, že kasační stížnost vedlejšího účastníka řízení byla zamítnuta rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 100/2007-52 ze dne 5. února 2009. Odpadla tedy příčina, jež vedla k přerušení řízení o ústavní stížnosti, a v řízení bylo tedy pokračováno.

IV. Východiska

8. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není obecným soudem dalšího stupně a není součástí obecných soudů, jimž není ani instančně nadřazen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodací činnosti obecných soudů (příp. dalších orgánů veřejné moci) pouze za situace, kdy tyto orgány

svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv nebo svobod jednotlivce. To znamená, že Ústavní soud není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti a detailně přezkoumávat v ústavní stížnosti tvrzené nesprávnosti, které svou podstatou spočívají v rovině práva podústavního.

9. Rozhodování o nákladech řízení se z pohledu obecných soudů může jevit jako oblast „jednoznačně podružná“ (sp. zn. III. ÚS 191/06, N 14/44 SbNU 183), což však neznamená, že nejde o aplikační akty s významnými dopady na práva účastníků řízení, neboť mj. významně ovlivňují úvahu o tom, zda je úsilí o ochranu práva ve svém celku účelné. Způsob, jímž soud rozhodne o některé ze složek nákladů řízení, může vést k podstatnému omezení v přístupu k soudu, což není z hlediska čl. 36 Listiny akceptovatelné (sp. zn. I. ÚS 664/03, N 56/40 SbNU 547). Rozhodnutí, kterým soud úspěšnému účastníkovi nepřizná náhradu nákladů řízení, nesmí být zatíženo libovůlí. Ten, kdo se rozhodl bránit své právo u soudu a uspěl, by neměl být nepřiměřeně a bezdůvodně zatěžován náklady, které si soudní ochrana vyžádala, neboť soudním rozhodnutím se mu dostává jen toho, co měl po právu mít.

10. Správci konkursní podstaty z titulu jeho funkce přísluší vymáhat ve prospěch podstaty plnění

(uplatňovat pohledávky úpadce), která vedou k rozmnožení majetku podstaty, včetně vymáhání cestou soudní (podáním příslušné žaloby). V občanském soudním řízení, v němž vymáhá ve prospěch podstaty pohledávky úpadce (a shodně pak též ve sporech vyvolaných konkursním řízením a v řízeních, jejichž účastníkem se stal místo úpadce), přísluší správci stejná práva a povinnosti, jaká mají jiní účastníci občanského soudního řízení, tedy i právo dát se v řízení zastupovat zástupcem, jež si zvolí. Takovým zástupcem může být i advokát; okolnost, že správce konkursní podstaty je sám advokátem, nemá na tento závěr žádný vliv (stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 19/98 ze dne 17. června 1998, bod XX.).

11. Ustanovení § 60 odst. 1 s.r.s. neumožňuje omezit právo účastníka řízení před správním soudem na náhradu nákladů zastoupení z důvodu, že účastník sám byl advokátem. Takový postup by byl v rozporu s principem rovnosti účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny a právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny (II. ÚS 187/06 ze dne 19. června 2007).

12. Pokud správní soud v samostatně vedeném řízení nepřizná stěžovateli za provedené úkony vyžadující právní pomoc žádnou náhradu nákladů zastoupení s odůvodněním, že stěžovateli již byly

náklady uhrazeny v jiném řízení, vykročí z mezí v nichž lze vykonávat státní moc (čl. 2 odst. 2 Listiny), neboť použije argument v zákoně neobsažený, a neočekávatelný z hlediska předchozího postupu (nálezy sp. zn. III. ÚS 458/07 ze dne 2. srpna 2007, sp. zn. II. ÚS 456/07 ze dne 20. září 2007, sp. zn. IV. ÚS 607/07 ze dne 16. října 2007, sp. zn. I. ÚS 454/07 ze dne 19. května 2008, aj.).

13. Náklady řízení plní dvě významné funkce. Jde o funkci preventivní a o funkci sankční. Přístup k soudnímu řízení bez nutnosti jakýchkoliv výdajů s sebou nese riziko jeho zneužívání (zbytečného či svévolného souzení, sudičství). Proti takovým případům by měla právní úprava nákladů řízení působit preventivně. Účastník řízení, který svým protiprávním jednáním (např. porušením povinnosti vyplývající ze smlouvy, nerespektováním vlastnického práva jiného subjektu apod.) zapříčinil, že druhá strana musí bránit svá práva v soudním řízení, zásadně ponese sankci v podobě povinnosti nahradit náklady řízení, které takto vzniknou (Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Linde Praha, 2008. str. 331).

14. Zkoumá-li soud, zda jsou v konkrétní věci důvody hodné zvláštního zřetele, přihlíží k majet-

kovým, sociálním, osobním poměrům účastníků, a to obou, nikoliv jen toho, koho by stíhala povinnost náklady řízení platit. Je nutno brát v úvahu i to, jak by se takové rozhodnutí dotklo majetkových poměrů oprávněného, který by např. musel zaplatit část odměny svému advokátovi ze svého. Soud rovněž musí brát v úvahu okolnosti, které vedly k soudnímu sporu, k postojům účastníků v něm apod. (Kindl, M. a kol.: Občanské právo procesní. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 239).

V. Závěry

15. Jak již bylo uvedeno, šlo v uvedené věci meritorně o započtení přeplatku na dani na daňový dluh správcem daně – vedlejším účastníkem řízení – za trvání konkurzu, proti němuž se stěžovatel žalobou u správního orgánu úspěšně bránil. Správní soud vyšel zcela správně mimo jiné z ustálené rozhodovací činnosti Ústavního soudu počínaje nálezem sp. zn. III. ÚS 648/04 (ze dne 28. července 2005, N 145/38 SbNU 135), na kterou bylo navázáno i nálezem Pl. ÚS 48/06 ze dne 9. prosince 2008. K uvedenému započtení přitom došlo rozhodnutím vedlejního účastníka řízení ze dne 16. října 2006, tj. až poté, co výše uvedená rozhodovací činnost Ústavního soudu začala vznikat. Z obsahu vyjá-

dření správního soudu přitom vyplývá, že vedlejší účastník řízení takto rozhodoval vůči stěžovateli opakovaně, čemuž odpovídalo i opakované podávání žalob, co do obsahu rovněž obdobných. Na rozdíl od správního soudu Ústavní soud považuje za významné, že vedlejší účastník řízení jednal vůči stěžovateli soustavně protiprávně, protože tím více nabývá význam preventivní a sankční charakter náhrady nákladů řízení, resp. tím více nabývá na významu řádná a předvídatelná soudní ochrana coby základní právo stěžovatele, resp. jím reprezentovaných osob, institutů a hodnot. Postup správního soudu byl tedy pro stěžovatele nepředvídatelný a neočekávatelný. Dlužno dodat, že Nejvyšší správní soud v řízení o kasační stížnosti vedlejního účastníka řízení naopak předvídatelně neshledal důvody, pro něž by neměl stěžovateli zcela přiznat náhradu nákladů řízení.

16. Se správním soudem lze konečně souhlasit v tom, že žaloba stěžovatele byla stručná. Je obsažena na dvou stranách A4 a vlastní obsah včetně žalobního žádání je v celkem sedmi odstavcích rozdělených do tří částí. Podle názoru Ústavního soudu však stručnost žaloby rozhodně nelze považovat za ústavněprávně akceptovatelnou okolnost mající vliv na rozhodování o náhradě nákladů řízení. Naopak, podle názoru

Ústavního soudu schopnost koncipování stručného a současně vyčerpávajícího procesního podání lze považovat za okolnost usnadňující chod justice, a mimo jiné tím naplňuje poslání advokátního stavu. Díky kvalitně poskytované právní pomoci pak také mají účastníci, kteří jsou advokátně zastoupeni, možnost se soustředit na vlastní činnost více, než na soudní řízení, čímž dochází k naplnění postulátu respektu státní moci vůči právům občanů podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. I činnost správce konkursní podstaty je přitom významně ulehčována, pokud vůči němu ostatní státní orgány nejednají protiprávně a zpeněženou konkursní podstatu lze i díky tomu co nejdříve rozdělit mezi konkurzní věřitele v souladu s jejich legitimním očekáváním.

17. Ústavní soud tedy uzavírá, že správní soud porušil základní práva stěžovatele podle čl. 2 odst. 2 ve spojení s čl. 37 odst. 2 a 3 tím, že bez ústavněprávně akceptovatelné argumentace nepřiznal stěžovateli jako procesně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení. Proto bylo ústavní stížnosti zcela vyhověno a napadený výrok byl zrušen.

VI. Akcesoria

18. Ústavní soud neshledal, že by bylo možné od ústního jednání očekávat další objasnění věci. Stěžovatel a Krajský soud v Ústí

nad Labem výslovně souhlasili s upuštěním od ústního jednání. Finanční úřad v Teplicích byl vyzván ke sdělení, zda souhlasí s upuštěním od ústního jednání s upozorněním, že absence odpovědi bude vykládána Ústavním soudem jako souhlas. Na tuto výzvu

Finanční úřad nijak neopověděl. Ústavní soud tedy od ústního jednání upustil, když k tomu shledal podmínky podle § 44 odst. 2 zákona.

zdroj: <http://nalus.usoud.cz>

Připravila: Mgr. Barbora Frantová

